

Tořič včelonosný – nový druh květeny Karlovarského kraje

Oldřich Bušek, Karlovy Vary

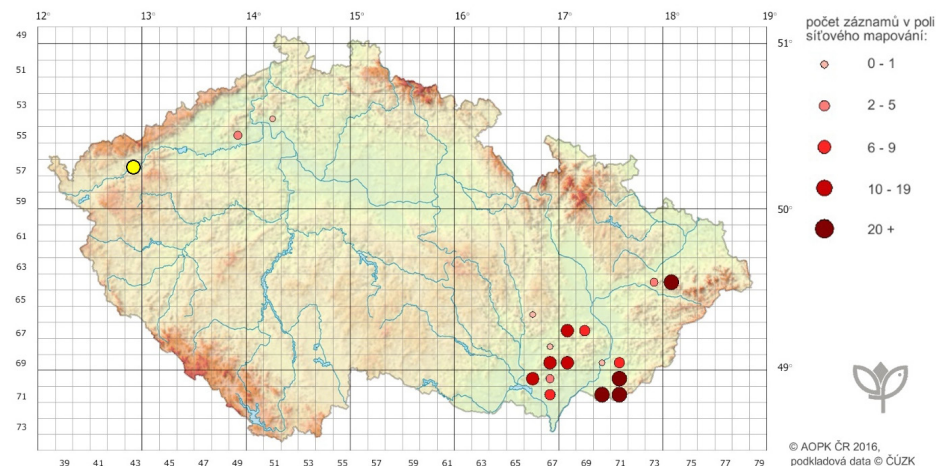
Skutečnost, že člověkem silně pozměněná nebo dokonce uměle vytvořená stanoviště poskytují vhodné životní podmínky řadě vzácných živočišných či rostlinných druhů, je dnes pro poučenou veřejnost dobře známa. Ukázkovým příkladem takových cenných lokalit, zvláště v Karlovarském kraji, jsou území někdejší těžby nerostných surovin. Některé takové lokality mají ale z hlediska ochrany biodiverzity význam mimořádný.

V areálu opuštěného a rekultivovaného kaolinového dolu u Podlesí, jen několik kilometrů od Karlových Varů, prosperuje nejen druhově bohaté společenstvo obojživelníků a plazů, několik druhů zvláště chráněných druhů ptáků, ale také celá řada ochránářsky významných druhů rostlin. Vedle do značné míry unikátní populace přesličky různobarvé (*Equisetum variegatum*, viz Arnika 1/2015) zde byl zjištěn také výskyt čtyř druhů orchidejí: vykvétá tu několik exemplářů prstnatce májového,

desítky bradáčků vejčitých a stovky vemeníků dvoulístých. A mám dojem, že ani tento výčet zatím není úplný – tak alespoň naznačuje i poslední botanický nález z lokality: 26. června 2016 jsem zde při náhodné návštěvě našel dva kvetoucí exempláře extrémně vzácného tořiče včelonosného (*Ophrys apifera*) a manželka pak o pár metrů dál stovky krušičků bahenních.

Rod tořič (*Ophrys*) zahrnuje přes 100 druhů a poddruhů, z nichž většina se vyskytuje v oblasti kolem Středozemního moře. Na území České republiky pak zasahují areály tři druhů. Tořič hmyzonosný (*Ophrys insectifera*) roste pouze v Čechách, tořič čmelákovitý (*Ophrys holoserica*) jen na Moravě. Tořič včelonosný byl na území našeho státu zjišťován až po roce 1980, a to výhradně na Moravě. V roce 2009 byla pak nalezena malá, dodnes existující populace také v Českém středohoří. Z území Karlovarského kraje tento druh dosud uváděn nebyl.

▼ Rozšíření tořiče včelonosného v České republice (podle Nálezové databáze AOPK ČR).

Květy tořiče včelonosného se v průběhu evoluce vyvinuly do tvaru a barev, které imitují vzhled čmeláků – původně snad proto, aby přilákaly co nejvíce opylovačů. Tato rozmnožovací strategie byla ale postupně opuštěna a nahrazena jinou, ještě efektivnější – téměř všechny rostliny tohoto druhu jsou při severním okraji areálu rozšíření samosprašné. Tato skutečnost, spolu s velkým počtem produkováných semen a zřejmě i s postupným oteplováním klimatu může do určité míry vysvětlovat jeho nálezy v územích, kde dosud znám nebyl. Přestože nevšední krásu této vzácné orchideje u nás mohl zatím obdivovat jen úzký okruh specialistů a nadšenců, jedná se o dosti oportunistický a adaptivní druh, který se občas objevuje na místech, kde by jej nikdo nečekal – třeba na železničních náspech nebo i v pečlivě ošetřovaných trávnících britských zahrádek. Někdy se dokonce chová jako druh pionýrský a patří k prvním kolonistům narušených půd bez vegetace. V takových lokalitách pak často rychle roste jeho početnost – dokud ovšem nepodlehne konkurenci v postupně se uzavírající vegetaci. Bohužel, typickým projevem biologie druhu je ale také velká nepravidelnost ve vykvétání a není proto jisté, že v příštích letech bude výskyt tořiče v Podlesí opět potvrzen. Vzhledem k extrémní vzácnosti je v příloze zákona o ochraně přírody veden mezi kriticky ohroženými druhy rostlin.

Stanovištěm tořiče v Podlesí je řídký porost pionýrských dřevin (bříza, vrba jíva) a výsadeb borovice lesní. Tořiče rostou na jílově rozložených tufových aglomerátech, v místech s nepatrnou pokryvností vegetace, kterou zde tvoří jen několik exemplářů jestřábníku zedního (*Hieracium murorum*), štírovníku růžkatého (*Lotus corniculatus*) a jetele plazivého (*Trifolium repens*). Půdní povrch částečně pokrývá mech rokyt cypřišový (*Hypnum cupressiforme*). Zdá se, že lokalita Podlesí není zatím významnějším způsobem ohrožena a perspektiva tořičů, i jiných pozoruhodných druhů, je zde dobrá. ■

▲ Tořič včelonosný na lokalitě u Podlesí.
Foto Oldřich Bušek.

Květy tořičů napodobují tvarem i barvou samičky svých hmyzích opylovačů. Podle hmyzu, který napodobují, dostali často tořiče svá druhová jména – včelonosný, čmelákovitý, pavoukonosný, muchonosný. Oklamaní hmyzí samečci, se snaží s květy spářit v domnění, že jde o samičky. Přitom se na ně přilepí pylové hrudky (tzv. brylky), které pak samečci nechtěně přenašejí do dalších květů.